

Tot zo!

Topstukken on Tour

Lees over de prachtige
kunstwerken van onze
musea en ga zelf creatief
aan de slag

‘Na alle enthousiaste reacties hebben we besloten om met allebei door te gaan.’

Beste lezer,

Voor u ligt alweer het derde nummer van het magazine Totzo! Dit tijdschrift is een initiatief van Stichting Museum Plus Bus en haar partners. De bus rijdt normaal elke dag een groep senioren naar één van de deelnemende musea. Toen dit door de coronacrisis in 2020 niet meer kon, hebben we gekeken naar wat er nog wel lukte. We hebben ons concept omgedraaid en de kunstwerken via een reizende tentoonstelling en met een magazine bij de mensen thuis gebracht. Na alle enthousiaste reacties hebben we besloten om met allebei door te gaan.

Ook in deze editie hebben we weer de prachtigste kunstwerken voor u verzameld. Op pagina 8 zetten we het bloemstilleven van Jan Davidszoon de Heem uit het Mauritshuis centraal. U kunt genieten van de overdaad aan bloemen die hij op het schilderij afbeeldde. Kunstwerken kunnen soms ook een extra betekenis krijgen. Zo lezen we op pagina 22 over het bijzondere cadeau dat Helene Kröller-Müller van haar man kreeg. Verder kunt u in dit tijdschrift ook weer creatief aan de slag met kijk- en tekenopdrachten.

Al met al is er weer genoeg om te lezen en te zien in dit nieuwe magazine. Ik ben dan ook heel blij met de samenwerking tussen onze musea en de steun van de deelnemers van de VriendenLoterij. Met hun steun kunnen wij dit magazine uitbrengen, onze reizende tentoonstelling organiseren en natuurlijk met onze Museum Plus Bus op pad. Ik wens u veel leesplezier en hoop u binnenkort weer in onze bus en musea te mogen verwelkomen.

Totzo!
Hendrikje Crebolder
Voorzitter
Museum Plus Bus

Inhoud

4 De paddenstoelen van Abraham Middelhoek

Museumfabriek

5 Vrouw met zonnebloemen

Drents Museum

6 De Aanbidding der Wijzen

Hermitage Amsterdam

7 Een bewogen leven

Fries Museum

8 Vaas met bloemen

Mauritshuis

10 IJscokarretje

Nederlands Openluchtmuseum

11 Het oorringetje

Boijmans Van Beuningen

12 Madeleine Kemeny-Szmere

Cobra Museum voor Moderne Kunst

14 ‘Het maakt je blij zo’n schilderij’

16 Gezicht op Zoutelande

Zeeuws Museum

17 De aardappeleters

Van Gogh Museum

18 Zoekplaatje: de Portugese Synagoge

Joods Historisch Museum

19 Johannes Vermeer

Rijksmuseum

20 Portret van Edith

Kunstmuseum Den Haag

22 Een geschenk met een knipoo

Kröller-Müller Museum

23 Afsluiting der Zuiderzee

Zuiderzeemuseum

24 Rebus

26 De Lakenmarkt van ‘s-Hertogenbosch

Het Noordbrabants Museum

27 Colofon

Totzo?

Toen wij de eerste keer een magazine maakten konden wij niet met onze Museum Plus Bus op stap en wilden wij tegen de lezers ‘Totzo!’ zeggen. We konden helaas geen mensen met de bus meenemen, maar hoopten hen in de toekomst wel weer te begroeten. De naam Totzo! verwijst ook naar onze reizende tentoonstelling Topstukken on Tour die bij verschillende zorginstellingen plaatsvindt.

←
Vliegenzwam,
Abraham Middelhoek
(1906-1968), aquarel
met pen, 1937-1945,
De Museumfabriek

→
Fluweelboleet,
Abraham Middelhoek
(1906-1968), aquarel
met pen, 1937-1945,
De Museumfabriek

←
Roodbruine
schijnridderzwam,
Abraham Middelhoek
(1906-1968), aquarel
met pen, 1937-1945,
De Museumfabriek

De paddenstoelen van Abraham Middelhoek

De Museumfabriek

Bij het woord herfst denken we aan de blaadjes die van de bomen vallen, of misschien wel aan regenbuien, maar vooral ook aan paddenstoelen. Tijdens een wandeling in het bos of een park zijn ze dan vaak in alle soorten en maten te bewonderen. Iemand die veel belangstelling had voor de natuur was Abraham Middelhoek. Hij maakte tussen 1937 en 1945 een groot aantal aquarellen van paddenstoelen. Zijn voorliefde voor dit onderwerp blijkt ook uit zijn illustraties voor het boek 'Paddenstoelen' van G.A. De Vries. Dit was een handboek over paddenstoelen voor mensen die de specifieke naam van een paddenstoel wilden opzoeken. De Museumfabriek bezit 372 aquarellen uit de nalatenschap van Middelhoek, waarop meer dan 500 soorten staan afgebeeld.

De paddenstoelen van Abraham Middelhoek komen ook voor in de vijftiende aflevering van de serie 'Schatten uit het depot' van 1Twente en de Museumfabriek. Deze aflevering is nog altijd te bekijken op de website van De Museumfabriek.

Wist u dat... Middelhoek ook twee wandplaten heeft gemaakt over paddenstoelen? De platen werden uitgegeven door uitgeverij Thieme en gebruikt in klaslokalen.
Wist u dat... Abraham Middelhoek niet alleen bekend is als verdienstelijk tekenaar en schrijver? Hij werd in 1950 benoemd als tweede directeur van de Academie voor Kunst en Industrie (AKI) in Enschede.

Vrouw met zonnebloemen

Drents Museum

Eind 2019 startte het Drents Museum een onderzoek naar vrouwelijke kunstenaars in de collectie Kunst rond 1900. Uit deze collectie van in totaal 40.000 objecten werden 1.200 objecten van 90 vrouwelijke kunstenaars onder de loep genomen. En topstuk dat tijdens de inventarisatie boven kwam drijven, was het schilderij *Vrouw met zonnebloemen* van de kunstenaar Thérèse Schwartze.

Thérèse Schwartze kan worden beschouwd als de meest succesvolle vrouwelijke Nederlandse kunstenaar van haar tijd. Ze werd geboren in een artistieke familie en na het overlijden van haar vader, de portrettist Johann Georg Schwartze, werd Thérèse kostwinner van het gezin. Dat ze met haar schilderkunst voor het gezinsinkomen zorgde, was erg bijzonder. Als portrettiste maakte ze furore onder de Amsterdamse elite en ontving ze opdrachten van de koninklijke familie. Ook buiten Nederland werkte ze hard aan haar carrière. Regelmatig verbleef ze in Parijs, hét kunstcentrum van de 19de eeuw. In haar Parijse atelier maakte ze veel studies, in het bijzonder van Italiaanse modellen.

Vrouw met zonnebloemen maakte Schwartze in 1885 in Nederland, waarschijnlijk na terugkeer van een van haar verblijven in Parijs. De witte blouse met wijde mouwen, rode sjaal en haardracht van de vrouw, wijzen erop dat dit een Italiaans model is. Er woonde destijds een grote gemeenschap immigranten uit Italië in de stad, en vanwege hun uiterlijk werden zij gezien als een apart 'type'. De schoonheid van dit 'type' werd erg gewaardeerd. Dit maakte hen voor kunstenaars tot zeer geschikte en geliefde modellen.

Vrouw met zonnebloemen,
Thérèse Schwartze (1851-1918),
olieverf op doek, 1885,
Collectie Drents Museum

Terwijl de jonge vrouw haar mand vol zonnebloemen draagt, werpt ze er een tevreden blik op. Ze geniet van die weelde, de kleuren, de geur. Deze levendigheid is precies wat Schwartze's portretten zo populair maakten. De diepe kleuren van het schilderij maken het tot een prachtig, warm werk.

Wist u dat.... Zowel koningin Emma, als dochter Wilhelmina en kleindochter Juliana door Schwartze geportretteerd zijn?

De Aanbidding der Wijzen,
Hugo van der Goes (1435/40-1482),
olieverf op hout, ca. 1450-1482,
State Hermitage Museum, St Petersburg

De Aanbidding der Wijzen

Hermitage Amsterdam

Dit drieluik is een topstuk uit de tentoonstelling *Romanovs in de ban van de Ridders* in de Hermitage Amsterdam (19 november 2020-9 januari 2022). Het heet *De Aanbidding der Wijzen* en is gemaakt door Hugo van der Goes.

In het midden van het drieluik is de Aanbidding der Wijzen afgebeeld, en op de zijluiken is de Besnijdenis van de Heer en de Kindermoord van Bethlehem te zien. Het schilderij kwam de Hermitage Sint-Petersburg binnen op 8 augustus 1810, nadat het was ontdekt in het kantoor van de Keizerlijke Stallen. Tot halverwege de negentiende eeuw werd gedacht dat het gemaakt was door de Duitse kunstenaar Albrecht Dürer. Vervolgens werd het toegeschreven aan 'de Nederlandse school' en in 1910 aan de nalatenschap van de Vlaamse schilder Hugo van der Goes. Al die tijd was het werk in slechte staat, met vooral doffe kleuren.

Van 2007 tot 2010 werd het schilderij in de Hermitage gerestaureerd, waarbij de oorspronkelijke kleuren weer zichtbaar werden. De heldere, diepe kleuren zorgden ervoor dat de toeschrijving aan Hugo van der Goes werd bevestigd. Tijdens de restauratie werden op het verfoppervlak vingerafdrukken van de kunstenaar gevonden! Blijkbaar kon hij met het penseel niet bereiken wat hij wilde: de afbeelding extra structuur geven door de verflaag met zijn vingers aan te drukken.

Opdracht

Tijdens de restauratie is één vierkant van ongeveer 1x1 cm ongemoeid gelaten. Daar ziet u nog de doffe kleur van voor de restauratie. Kunt u dit vierkant vinden? (Tip: gebruik een vergrootglas)

Antwoord: Linksboven op het rechter zijluik.

Portret van Anna van Hannover, Prinses van Oranje, Bernardus Accama (1696-1756), olieverf op doek, ca. 1736, Collectie Fries Museum, aangekocht met steun van de BankGiro Loterij

Wist u dat... George Friedrich Händel ter gelegenheid van het huwelijk tussen Anna en Willem een 'serenata', *Il Parnasso in festa*, componeerde?

Een bewogen leven

Fries Museum

In 1734 trouwt de 25-jarige Anna van Hannover, dochter van de Engelse koning George II, met Willem Karel Hendrik Friso (Willem IV), prins van Oranje. Het kersverse stel verhuist van Londen naar Leeuwarden. De jaren die daarop volgen, zijn moeilijk voor Anna. Leeuwarden is wel erg stil in vergelijking met de wereldstad Londen waar ze aan gewend is. Ze kent haar man, aan wie ze is uitgehuwelijkt, nog maar nauwelijks. Tot overmaat van ramp overlijdt hun eerste dochter datzelfde jaar tijdens de geboorte.

Maar Anna is een echte doorzetter. Ze is bovendien intelligent, spreekt maar liefst vier talen

vloeiend en staat bekend als muzikaal. Volgens de componist Georg Friedrich Händel is ze zelfs zijn meest veelbelovende leerling. In 1736, twee jaar na haar huwelijk en verhuizing naar Leeuwarden, wordt ze vastgelegd op dit portret. Als haar man in 1751 overlijdt, wordt Anna regent voor haar kleuterzoon. Ze blijft haar taak als regent uitvoeren tot haar eigen dood in 1759. Dit bescheiden portret van Anna van Hannover is een stille getuige van haar bewogen leven. Het portret is, tussen andere bekende (zelf)portretten, te zien in de tentoonstelling *Icons: topstukken uit de National Portrait Gallery* (11 september 2021-9 januari 2022) in het Fries Museum.

Vraag Bent u weleens verhuisd? Moest u toen ook erg wennen aan uw nieuwe woonplaats?

Vaas met bloemen

Mauritshuis

Luxe, daar gaat het om in dit bloemstilleven van Jan Davidszoon de Heem. Het boeket hangt zwaar over de rand van de vaas en vult het hele schilderij. De Heem creëerde hiermee een explosie van kleur op het doek. De frisse kleuren van de bloemen komen extra tot hun recht door de donkere achtergrond.

In het boeket zijn allerlei bloemen te herkennen, zoals een gevlamde tulp, lelies en rozen. Er zijn ook vruchten, zoals bessen en abrikozen, en een paar sierlijke korenaren die het boeket extra zwier geven. De Heem voegde ook allemaal kleine beestjes toe, zoals vlinders, slakken en rupsen. Let eens op de reflectie van het licht in de vaas. U ziet daar het raam van De Heems atelier, met een flesje. Waarschijnlijk zit daar lijnzaadolie in, nodig voor het maken van olieverf. Dit boeket stond niet echt voor De Heem op tafel toen hij het schilderde. De bloemen bloeien namelijk niet allemaal op hetzelfde moment. De Heem maakte dan ook schetsen van de afzonderlijke bloemen en maakte daar op het schilderij dit prachtige boeket van.

Vragen

1 Welke bloemen herkent u op het schilderij?

2 Kunt u ook alle 13 kriebelbeestjes vinden in dit schilderij?

3 De laatste is misschien wel de lastigste om te vinden...de mier:

←
Vaas met bloemen,
Jan Davidsz de Heem (1606-1683/1684),
olieverf op doek, ca. 1670, Mauritshuis

IJscokarretje van IJssalon Venezia te Utrecht, Collectie Nederlands Openluchtmuseum

Maak 't zelf: Ambachtelijk ijs

Ingrediënten

- 1 kop melk
- 60 ml slagroom
- 1 zakje vanillesuiker
- 3 eetlepels suiker
- 2 ijsblokzakjes met ijsblokjes
- 8 eetlepels zout
- 2 diepvrieszakjes
- ijshoortjes
- een handdoek

Meng de melk, slagroom, vanillesuiker en suiker. ● Doe het in het diepvrieszakje en doe het zakje goed dicht (eerst de lucht eruit laten ontsnappen). ● Stop het eerste zakje nu in het tweede diepvrieszakje. Doe in het tweede diepvrieszakje het zout en de ijsblokjes. ● Wikkel de handdoek eromheen, schud vijf minuten goed en klaar is je ijs. Haal het pakje ijs uit de zak en spoel het zout eraf onder de koude kraan.

IJscokarretje

Nederlands Openluchtmuseum

Bij ijs denken we tegenwoordig al snel aan Italië. In 1928 ging Guido De Lorenzo met ijscokarretjes de Utrechtse straten op. De Lorenzo was een boezoon uit de Italiaanse Dolomieten, die zijn geluk hier beproefde. Hij opende in de loop van de jaren 1930 de allereerste Italiaanse ijssalon van Nederland. Midden in de crisisjaren bouwde hij vanaf de grond een bedrijf op, zonder startsubsidie, zonder arbeidsbureau, zonder wat voor steun dan ook. Door het destijds hypermoderne neonlicht, de spiegels, Italiaanse muziek en het heerlijke ijs zou ijssalon Venezia in de periode 1960-1970 uitgroeien tot een van de mooiste en meest bezochte horecagelegenheden van Utrecht. Precies deze zaak heeft in de zomer van 2021 in het Openluchtmuseum wederom haar deuren geopend, geheel in sixties-stijl, compleet met de Italiaanse muziek van toen en zelfs met de originele acht smaken.

Vragen Even lekker een ijsje halen. Het is nu een onderdeel van ons dagelijks leven, zeker op warme dagen. Vroeger was ijs een echte traktatie, kunt u zich nog herinneren waar u als kind een ijsje haalde? Vanille, aardbei, citroen, chocola, mokka, malaga en hazelnoot, dat zijn de smaken die in ijssalon Venezia te koop waren. Welke smaak lijkt u het lekkerst?

IJs eten in Venezia in de jaren 1960, een begrip in Utrecht, Foto: Privéarchief van de familie De Lorenzo

Het oorringetje, George Hendrik Breitner (1857-1923), olieverf op doek, 1893, Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam

Vragen Het is een fascinerend schilderij en roept allemaal vragen op: wie is de vrouw? En voor wat of wie maakt zij zich mooi? Zou ze op pad gaan? En waar zou ze dan naartoe gaan? Wat denkt u?

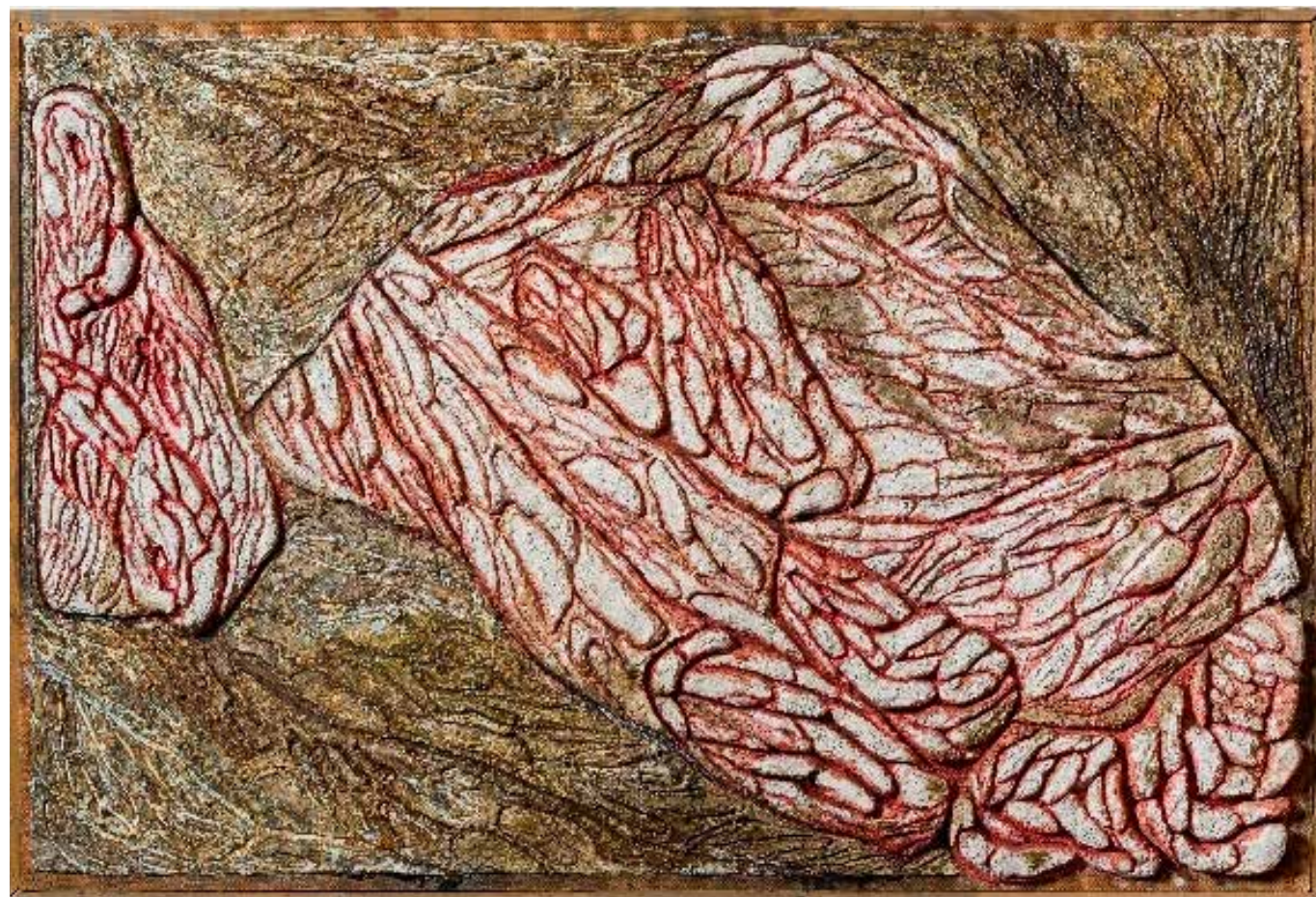
Het oorringetje

Museum Boijmans Van Beuningen

Een slanke vrouw staat voor de spiegel en doet een oorbel in. Het is het favoriete model van Breitner, de jonge hoedenverkoopster Geesje Kwak. We zien haar op de rug, maar in de spiegel is haar geconcentreerde gezicht zichtbaar. Ze draagt een blauwe kimono met daarop een patroon van bloemen. Om haar middel draagt ze een witte centuur. George Hendrik Breitner schilderde meestal voorstellingen van het stads- en straatleven van Amsterdam. Een bijzondere plaats in zijn oeuvre heeft de serie schilderijen met meisjes in kimono, waar ook dit schilderij bij hoort. In de tweede helft van de 19de eeuw groeide de

belangstelling in Europa voor de Japanse kunst. Op de Wereldtentoonstellingen werden Japanse kunstvoorwerpen getoond en er werden tentoonstellingen met Japanse prenten georganiseerd. Kunstenaars als Monet, Manet en Van Gogh raakten hierdoor geïnspireerd. In zijn schetsboeken noteerde Breitner vlak na 1890 een aantal titels van boeken over Japanse kunst en cultuur. Ook hij verdiepte zich dus in de Japanse kunst. In deze periode maakte hij zijn schilderijen met meisjes in kimono.

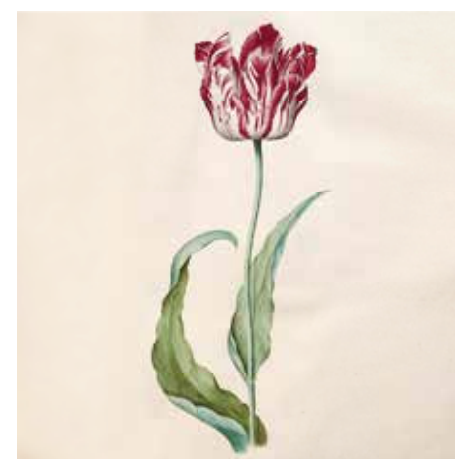
Femme couchée dans les feuilles
(Slapende vrouw in gebladerte),
Madeleine Kemény-Szemere (1906-1993),
olieverf op hardboard, 1954-1955,
Collectie Cobra Museum voor Moderne Kunst

Madeleine Kemény-Szemere

Cobra Museum voor Moderne Kunst

Het oeuvre van kunstenaar Madeleine Kemény-Szemere (geboren als Lenke Szemere in Boedapest) bestaat voornamelijk uit schilderijen en tekeningen in aardetinten van alledaagse tafereel met vrouwen en kinderen uit haar directe omgeving. Kemény laat zich inspireren door het naïeve karakter van kindertekeningen en volkskunst van over de hele wereld. Het schilderij *Femme couchée dans les feuilles* (Slapende vrouw in gebladerte) is gemaakt in de jaren 1954-1955, waarin er een omslagpunt plaatsvindt in Kemény's werk. Haar schilderijen en tekeningen worden steeds abstracter. Wel blijven vrouwenfiguren de hoofdrol spelen, maar ze zijn bijna niet meer als zodanig herkenbaar.

Ze schildert geen realistische vrouwelijke lichamen, maar bouwt de figuren op uit lijnen en vormen die het doek bijna helemaal vullen, bovendien met steeds meer reliëf. Ondanks de kwaliteit van haar werk blijft Kemény relatief onbekend en komt haar kunstcarrière niet tot bloei. In 1956 stopt ze met de schilderkunst 'uit liefde voor haar man', die ook kunstenaar is. Later zegt ze hierover: 'Het was noodzakelijk om als man geboren te zijn; als echtgenote kon ik niet constant concurreren met Zoltan.' Pas na de dood van haar echtgenoot pakt zij het schilderen weer op. Wel is ze altijd tekeningen blijven maken.

DE MUSEUM PLUS BUS: DANKZIJ ONZE DEELNEMERS

Dankzij de deelnemers van de VriendenLoterij rijdt de Museum Plus Bus al 10 jaar langs de mooiste musea in Nederland, om mensen een onvergetelijke dag te bezorgen en te laten genieten van kunst. Wilt u meer weten over het werk van de VriendenLoterij? Kijk dan op vriendenloterij.nl

VRIENDENLOTERIJ

- SINDS 1989 -

WIN MEER, BELEEF MEER

‘Het maakt je blij zo’n schilderij’

In woonzorgcentrum De Horstenburgh in Obdam was in juni 2021 weer wat te beleven. In de eetzaal stonden vier topstukken uit bekende musea. Ook al ging het om replica's, de kunstwerken van Vincent van Gogh en Rembrandt kregen veel aandacht. Tijdens een bezoek van een museumdocent konden de bewoners al hun vragen stellen, maar werden ze ook aan het werk gezet om te tekenen in de stijl van Van Gogh. We vroegen aan de bewoners en medewerkers wat zij van deze tentoonstelling vonden.

Mevrouw Heddes 92 jaar

‘Ik zit zelf niet zo in de kunst, maar mijn schoonzoon is beeldend kunstenaar. Ik vind het wel goed dat die kunstwerken hier nu zijn, want dan verandert er weer eens wat. Dit kunstwerk (Caféterras bij Nacht van Vincent van Gogh) sprak mij aan, omdat het er zo Frans uitziet en daar ben ik vroeger weleens geweest. Ik ben toen een dagje met de bus naar Frankrijk gegaan en toen hebben we ook Parijs bezocht. Daar moest ik gelijk aan denken toen ik dit schilderij zag. Het brengt herinneringen boven.’

Mevrouw Spil 83 jaar

‘Ik houd van kleur en ben gek op bloemen. Het maakt je blij zo’n schilderij. Het is fantastisch dat ze hier te zien zijn. Het leeft want het komt van buiten. Er zijn verschillende kunstwerken te zien, maar ik zou ze niet allemaal thuis willen hebben. Die met die bloemen wel, die is echt prachtig ook met die druiven er zo bij. Ik houd van blauw, en er zitten ook blauwe bloemen in de vaas, ik weet alleen niet welke soort bloem het is. Vroeger zong ik in een meezingkoor, dan hielden we concerten in verzorgingshuizen. De mensen vonden dat prachtig en zongen dan ook met ons mee. Nu zit ik zelf in zo’n huis en kan ik zelf soms met zo’n concert meezingen.’

‘Je zit altijd in je hokkie en dan is er nu weer eens wat anders’

Mevrouw Verhaar 47 jaar

‘Ik vond deze tentoonstelling echt een goed idee. Toen ik De Horstenburgh aanmeldde dacht ik wel even wat nou als het echte kunstwerken zijn, maar gelukkig ging het om deze borden. Hier kunnen de mensen goed voor gaan staan en alles bekijken. Ik heb niet echt een favoriet werk, ze hebben allemaal wel wat en een eigen verhaal. Een hele poos geleden zijn wij weleens met de Museum Plus Bus mee geweest naar het Boijmans Van Beuningen. Het was een hele dag, een lange trip maar de bewoners hadden er wel van genoten. Ze kregen een rondleiding in het museum, een tour door Rotterdam van de buschauffeur en dat vonden ze allemaal prachtig. De volgende dag waren ze bekaf, maar ze hadden wel veel mooie verhalen. De meeste mensen die hier nu wonen zijn minder mobiel, dus dan is zo’n tentoonstelling in huis makkelijker. De museumdocent die kwam deed het heel goed, zij betrok de bewoners bij het verhaal. Met de tekenopdracht zette ze de mensen aan het werk, daardoor worden ze er nog meer bij betrokken en hoeven ze niet alleen te luisteren.’

Dankzij de deelnemers van de VriendenLoterij konden de bewoners van De Horstenburgh, net zoals tienduizend andere bewoners van zorginstellingen in Nederland, genieten van een gratis tentoonstelling van de Museum Plus Bus.

Mevrouw Schenk 103 jaar

‘Het is heel leuk dat die kunstwerken er zijn. Ik vind ze niet allemaal even mooi, maar het is wel fijn dat ze er zijn. Je zit altijd in je hokkie en dan is er nu weer eens wat anders. Als je wat ouder wordt, heb je niet altijd zin om met een activiteit mee te doen, maar het is goed dat ze het organiseren. Ik ben jaren terug, ik ben al meer dan 100 dus dat kan ik zeggen, naar een museum geweest met een bus, ik geloof in Haarlem. Je bent dan een hele middag op sjouw en dat wordt nu voor mij toch te veel dus dat zou ik nu niet meer doen.’

‘De meeste mensen die hier nu wonen zijn minder mobiel, dus dan is zo’n tentoonstelling in huis makkelijker’

Gezicht op Zoutelande

Zeeuws Museum

Ferdinand Hart Nibbrig woonde in Laren in 't Gooi, maar werkte ook op andere plaatsen in Nederland, met name aan de kust, zoals op Vlieland en in Zoutelande. Ook reisde hij naar Noord-Afrika en Duitsland.

In 1910 kwam Hart Nibbrig voor het eerst naar Zoutelande. Hij was toen 44 jaar. Hij werd zo verliefd op het dorp aan zee, dat hij een stuk grond kocht bovenop de duinen. Hier liet hij een zomerhuis bouwen dat de naam 'Santvlugt' kreeg. Met zijn gezin bracht hij er vanaf die tijd iedere zomer door tot zijn dood in het najaar van 1915.

In diezelfde tijd verbleef een aantal schilders op uitnodiging van Jan Toorop in Domburg. Zij vormden een kunstenaarskolonie die hun inspiratie vonden in het unieke Zeeuwse licht. Ferdinand Hart Nibbrig hoorde ook bij deze groep. Zij ontwikkelden een nieuwe kunststijl met lichtere kleuren.

Hart Nibbrig schilderde graag panoramische landschappen, het liefst vanaf een hoog standpunt, zoals vanaf de duinen. Hij schilderde talloze variaties van de duinen en van het dorp Zoutelande, waarbij hij steeds losser en vrijer ging schilderen.

Vragen ● Waar denkt u dat Ferdinand Hart Nibbrig zijn schildersezel had neergezet om dit schilderij te maken? ● In welk seizoen is dit schilderij gemaakt, denkt u? ● Wat ziet u op het schilderij als u naar de horizon kijkt? ● Wat ziet u op het schilderij als u naar de voorgrond kijkt? ● Er zijn verschillende liedjes geschreven die over Zeeland gaan. Kent u er een? Kunt u het liedje zingen?* ● Wat is uw favoriete vakantiebestemming? ● Stel u voor dat dit een ansichtkaart is. Wat voor tekst zou u op de achterkant schrijven voor de thuisblijvers?

*Zomer in Zeeland van Saskia en Serge;
Zoutelande van Bløf.

Gezicht op Zoutelande,
Ferdinand Hart Nibbrig (1866-1915), olieverf op doek,
1911-1915, Collectie Zeeuws Museum

De aardappeleters,
Vincent van Gogh (1853-1890), olieverf op doek, 1885,
Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Stichting)

De aardappeleters

Van Gogh Museum

Een echt boerenschilderij mocht volgens Van Gogh naar spek, rook en aardappeldamp ruiken, en dat doet *De aardappeleters*. Damp stijgt op van de aardappelschaal waaruit een familie samen eet. Bij deze arme, eenvoudige boeren vond Van Gogh de essentie – en vooral ook de tragiek – van het bestaan. Hij wilde ze in al hun ruwheid weergeven, met grove gezichten en knokige werkhanden. In de kleuren zocht hij naar donkere, grauwe tonen die pasten bij het stoffige land. Hij had zich voorbereid door veel studies te maken. Toch bleek het schilderij met maar liefst vijf figuren een 'geducht gevecht'. Uiteindelijk was Van Gogh zeer tevreden met het resultaat. Hij hoopte dat zijn broer Theo, die kunsthandelaar was in Parijs, het schilderij zou kunnen exposeren. Die vond het echter veel te somber.

Wist u dat... De woning waar Van Gogh *De aardappeleters* maakte van de familie De Groot-Van Rooij was? De enige persoon op het schilderij waarvan we de naam kennen is Gordina de Groot, de tweede figuur van links. Wist u dat... Dit het enige groepsportret van Van Gogh is? Wist u dat... Van Gogh expres grove gezichten en knokige werkhanden schilderde? Hij schreef in een brief aan zijn broer dat hij wilde laten zien dat zij 'met die handen die zij in den schotel steken zelf de aarde hebben omgespit en (...) dat zij hun eten zoo eerlijk verdiend hebben.' Wist u dat... Het meisje op de voorgrond ervoor zorgt dat de ruimte van het schilderij geloofwaardiger wordt? Ze geeft de ruimte diepte. Ze staat aan tafel, zoals kinderen in die tijd deden. Wist u dat... Er links bovenin een klok te vinden is? Het is zeven uur. Etenstijd.

Interieur van de Portugese synagoge te Amsterdam, Emanuel de Witte (1617-1692), olieverf op doek, 1680, Collectie Joods Historisch Museum, Amsterdam. Bruikleen Rijksmuseum, Amsterdam

Interieur Portugese Synagoge, 2021, Joods Cultureel Kwartier

Zoekplaatje: de Portugese Synagoge

Joods Historisch Museum

Hiernaast ziet u twee afbeeldingen van het interieur van de Portugese Synagoge in Amsterdam.

De onderste afbeelding is een foto van het interieur die nog dit jaar genomen is. De andere afbeelding laat een schilderij zien van Emanuel de Witte, gemaakt in het jaar 1680. Hij schilderde het interieur van de Synagoge met olieverf op een linnen doek. De Witte schilderde vanuit een laag standpunt met schuin zicht richting de teba en hechal. Op de voorgrond staan verschillende mannen- en vrouwenfiguren en linksvoor twee honden. De pilaren en de witte lijsten langs het ronde gewelf vormen de kaders van de compositie.

Wanneer u de twee afbeeldingen met elkaar vergelijkt dan ziet u dat in de bijna 350 jaar sinds Emanuel de Witte het interieur schilderde de Portugese Synagoge bijna niet is veranderd.

Woordenlijst

Teba: een verhoogd platform in de synagoge, van waaraf de chazan (voorzanger) de dienst leidt en waarop de Tora gelezen wordt.

Hechal: Ook ark genoemd, een speciale kast in de synagoge waarin de heilige Tora-rollen, oftewel de vijf boeken van Mozes, worden bewaard.

Oefening in kijken Kijk eens om u heen, bijvoorbeeld in uw kamer: kunt u zien hoe het licht naar binnen valt? Waar de schaduwen vallen, waar lichte puntjes zijn?

Een raadsel Vermeer schildert hele verstilde scènes, met vaak maar één of twee personen. En dat terwijl hij elf kinderen had! Hoe stil zal het zijn geweest in huize Vermeer?

Wist u dat... Rijksmuseummedewerkers sinds maart 2020 brieven schrijven naar ouderen? Brieven met persoonlijke verhalen over hun lievelingskunstwerk uit de Rijksmuseumcollectie. Wordt u ook penvriend? Dan kunt u bellen naar 020-6747000.

Wist u dat... Het Rijksmuseum duizenden objecten uit de collectie digitaal toegankelijk en gratis beschikbaar heeft gemaakt? U kunt ook dit schilderij extra goed bekijken op de website van het Rijksmuseum: www.rijksmuseum.nl

Johannes Vermeer

Rijksmuseum

Vermeer woonde en werkte zijn leven lang in zijn geboortestad Delft. Heel veel weten we niet over hem, behalve dat hij – net als zijn vader – in kunst handelde, en dat hij trouwde met Catharina Bolnes, een rijke, katholieke vrouw. Met haar kreeg hij elf kinderen. Misschien was haar kapitaal groot genoeg om het gezin van te onderhouden, want als kunstenaar nam Vermeer echt de tijd voor een schilderij. In totaal zijn er nu nog 35 schilderijen van hem bekend (Rembrandt maakte er zo'n 300!). Waarom deed hij zo lang over een schilderij? Als u goed naar dit werk kijkt, begrijpt u het misschien.

Er gebeurt eigenlijk niets, maar er valt zoveel te zien. We kijken bijna stiekem naar een vrouw die een heel stil moment beleeft, in haar eentje. Ze staat recht, als een monument, en heeft oog

Brieflezende vrouw, Johannes Vermeer (1632-1675), olieverf op doek, ca. 1663, Rijksmuseum, Bruikleen van de Gemeente Amsterdam 1885 (legaat A. van der Hoop)

voor maar één ding: de brief die ze tussen haar handen vastklemt om hem goed te kunnen lezen. Is er op haar gezicht iets te zien van emotie? Wat denkt ze, wat voelt ze, je zou in haar hoofd willen kruipen om met haar mee te voelen, maar dat gaat niet. Ze blijft alleen, vastgeklonken aan degene die haar een brief heeft gestuurd. Die persoon wil haar iets zeggen. 'Ik hou van je?' 'Ik kom snel terug?' Ziet u dat ze haar lippen een beetje van elkaar heeft? En kijk dan nog wat langer naar haar gezicht, naar de bloes op haar wangen, het licht op haar voorhoofd, neus en kin, en dan die mollige onderkin. Is ze in verwachting? De witte wand wordt maar door één ding versierd, een landkaart die opgerold kan worden. En dan die kleuren, ook dat zijn er weinig: blauw en geel. Maar zó uitgekiend gebruikt. Zelfs de muur is niet wit, maar gelig met lichtblauwe schaduwen. Vermeer was duidelijk een meester in het kijken, en dat maakt hem zo inspirerend. Want ook wie niet zo prachtig kan schilderen als hij, kan wél van hem leren hoeveel moois er te zien is om ons heen.

Portret van Edith

Kunstmuseum Den Haag

De Oostenrijkse expressionist Egon Schiele is berucht om zijn expliciet erotische schilderijen en tekeningen van naakten.

In een van zijn beroemdste schilderijen, *Portret van Edith* (1915), verbeeldt hij zijn eigen vrouw juist braafjes, als toonbeeld van kuisheid. Haar rode haar is keurig opgestoken en haar bleke gezicht bloost niet van opwinding maar van verlegenheid.

Slechts drie dagen nadat Edith en Egon elkaar het jawoord gaven moest hij zich melden voor de dienstplicht. Omdat hij tijdens de Eerste Wereldoorlog telkens op verschillende plekken moest werken, was het niet altijd even makkelijk om tegelijkertijd kunstwerken te schilderen. Toch wist hij in hetzelfde jaar, 1915, dit portret van Edith te maken.

Hij schilderde het als een *Freundschaftsbild*, een traditioneel eerbewijs aan een geliefde. Ediths lichaamstaal en vooral haar intens kijkende ogen drukken veel emotie uit. Doordat Egon Schiele haar ten voeten uit schildert, komt ze kwetsbaar over.

Ze staat er wat hulpeloos bij in haar kleurige jurk.

Het is haar trouwjurk, die uit geldgebrek was gemaakt van de gordijnen uit Schieles atelier.

In het echt was de jurk wit met zwarte strepen, maar voor het portret gebruikte Schiele bijna elke kleur van de regenboog.

Dit is het enige schilderij van Egon Schiele in Nederland en daarmee een topstuk in de collectie van Kunstmuseum Den Haag.

Portret van Edith (de vrouw van de kunstenaar),
Egon Schiele (1890-1918), olieverf op doek, 1915,
Kunstmuseum Den Haag

→
Opdracht
Op het schilderij draagt Edith al meer dan honderd jaar dezelfde jurk. Ontwerpt u nieuwe kleding voor haar?

Een geschenk met een knipoog

Kröller-Müller Museum

Heeft u wel eens een bijzonder cadeau aan een geliefde gegeven? Wat was dat voor cadeau? Een kostbaar sieraad, een boek, een mooie foto of misschien wel een kunstwerk?

Toen Helene Kröller-Müller 25 jaar getrouwd was, kreeg ze een heel bijzonder cadeau van haar man Anton Kröller. Helene verzamelde kunstwerken en Anton kocht als verrassing voor hun huwelijksjubileum twee schilderijen: *Portret van Eva Callimachi-Catargi* van Henri Fantin-Latour en *Treurende oude man* van Vincent van Gogh. Deze twee schilderijen zouden makkelijk gezien kunnen worden als een ironisch portret van hun huwelijk. Anton maakte weleens een grapje over zijn rol met betrekking tot de kunstcollectie van Helene: hij brengt het geld binnen en zijn vrouw geeft het uit. Wat denkt u, was Helene blij met dit geschenk van haar echtgenoot?

De schilderijen doen misschien anders vermoeden, maar dit cadeau laat vooral zien dat Anton zijn vrouw waardeert en haar verzameling steunt.

Portret van Eva Callimachi-Catargi, Henri Fantin-Latour (1836-1904), olieverf op doek, 1881, Collectie Kröller-Müller Museum

Helene Kröller-Müller, ca. 1910, Fotoarchief Kröller-Müller Museum, Otterlo, Nederland

Treurende oude man, Vincent van Gogh (1853-1890), olieverf op doek, mei 1890, Collectie Kröller-Müller Museum

Anton Kröller, ca. 1914, Fotoarchief Kröller-Müller Museum, Otterlo, Nederland

Vincent van Gogh en Henri Fantin-Latour waren namelijk twee favoriete schilders van Helene. Helene was enorm 'in haar schik' met dit prachtige cadeau. Ze laat Anton in een brief weten: *Ik viel bijna van verrassing: tusschen lichtjes, blaadjes, bloemen zat de huilende man, stond de rustige vrouw. Zoo iets had ik natuurlijk nooit kunnen droomen, al hadt je mij het mooiste, grootste,*

kostbaarste paarlen halsband gegeven, ik was er niet zoo blij mee geweest. Het huwelijksjubileum van Anton en Helene was op 15 mei 1913, maar Anton kocht de schilderijen al in 1912. Hij wist dit goed verborgen te houden. Kunt u een verrassing geheim houden? Of bent u zelf wel eens enorm verrast door een geliefde, familielid of vriend?

Afsluiting der Zuiderzee, Johan Hendrik van Mastenbroek (1875-1945), olieverf op doek, 1932, Zuiderzeemuseum Enkhuizen

Afsluiting der Zuiderzee

Zuiderzeemuseum

Het waaide zwak, die historische dag 28 mei 1932: windkracht 2 uit zuidwestelijke richting, en het was 11,9 graden Celsius. Het feestelijke moment vond plaats om twee minuten over één 's middags, toen het laatste sluitgat De Vlieter door machtige griepers werd gedicht. Alle vaartuigen lieten hun stoomfluit loeien. De Afsluitdijk was klaar, de Zuiderzee was

geschiedenis geworden. Helaas heeft Cornelis Lely dat bijzondere moment niet meer zelf mogen mee-maken; hij overleed in 1929. De aanleg van de Afsluitdijk was in zijn tijd het grootste waterbouwkundige werk ter wereld en het eerste dat gebaseerd was op wetenschappelijk onderzoek. Cornelis Lely schreef daarvoor acht technische nota's.

Vraag Cornelis Lely overleed in 1929, toch houdt hij nog altijd toezicht op de Afsluitdijk. Hoe kan dat?

Lely gemaakt door Mari Andriessen.
staat een standbeeld van Cornelis Lely
Ter hoogte van het Vlietermonument

⑥ Lycorane

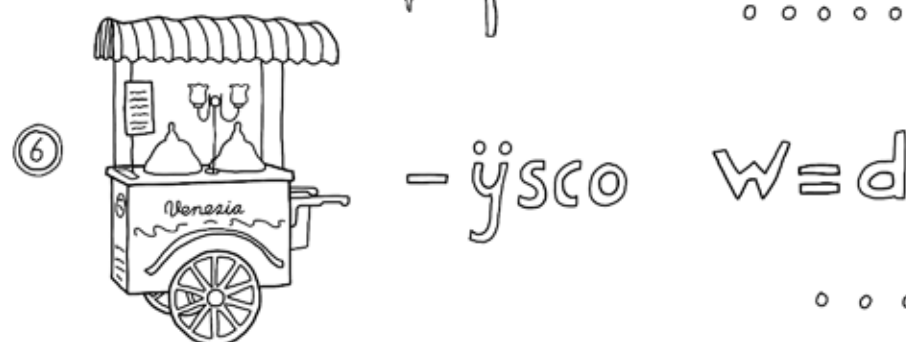
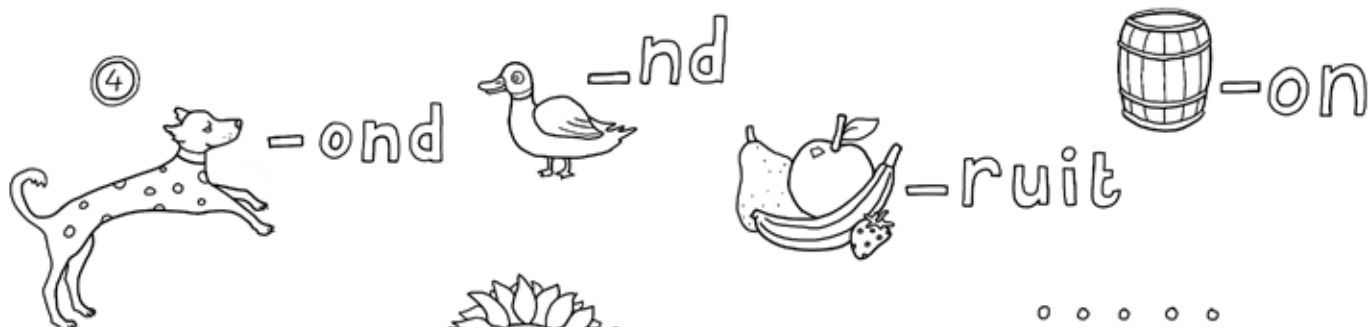
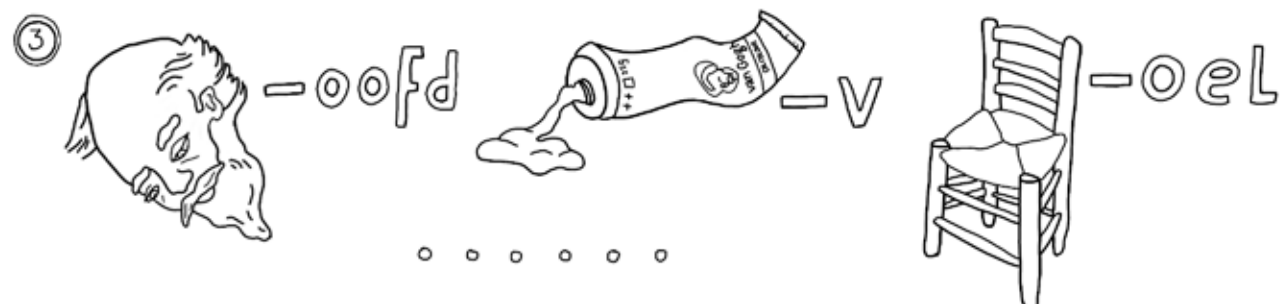
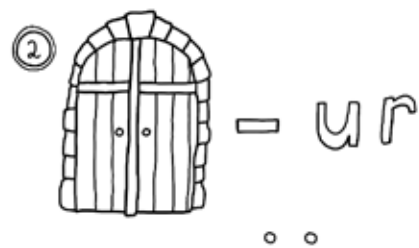
⑤ Thaus mit sonnblumen

④ De Kakenmarkt

③ Freunde man

② Die Darstellung der Wägen

⑦ Die Darstellung der Lösungen

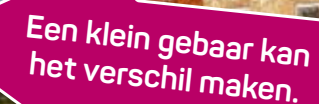

“Ik was zo lang niet meer op stap geweest. Ik heb het niet hardop durven zingen, maar: kijk ik eens fijn gaan hier! Zie je wel, ik kan het nog!” – mevrouw Hazewindus, 95 jaar

Museum Plus Bus

VRIENDENLOTERIJ
- SINDS 1989 -

Algemeen N
Beogende Instelli
ANB

Meer dan de helft van alle 75-plussers voelt zich weleens eenzaam. Ken je zo iemand? Stuur hem of haar dan bijvoorbeeld een kaartje. Dat wordt gewaardeerd, zo'n klein gebaar. En kan het verschil maken. Wil je weten wat je nog meer kunt doen tegen eenzaamheid? Je leest het op eentegeneenzaamheid.nl.

neemt ouders mee uit!

Uw stoel staat al klaar...

Samen genieten van een gezellige middag of avond uit?

Dat kan met Vier het Leven!

U wordt thuis opgehaald door een vrijwilliger en samen met andere Vier het Leven-gasten gaat u gezellig naar een bioscoop, theater of een museum bij u in de buurt. Samen uit, samen genieten!

Voor meer informatie en ons aanbod in uw regio: **www.4hetleven.nl**, tel. **035-5245156**

De Lakenmarkt van 's-Hertogenbosch

Het Noordbrabants Museum

Wellicht hebt u weleens rondgelopen op de markt van 's-Hertogenbosch. Dan herkent u op dit schilderij van omstreeks 1530 de vorm van het plein. Ook sommige gevels zijn nog herkenbaar. 's-Hertogenbosch was een belangrijk centrum van lakenproductie en -handel. Dat is wat u hier ziet: een laken- of stoffenmarkt. In de kraampjes, die in rechte rijen naast elkaar staan, verkopen de handelaren hun éékleurige lakens. Op de voorgrond en aan de zijkant brengen boeren hun producten aan de man. Midden boven in het schilderij hangen twee pas geverfde lakens aan een stok te drogen, een wit en een rood. Maar er is meer. Op de voorgrond staat in een groepje van zes mensen de figuur waar het om te doen is: de heilige Franciscus. Hij is de jonge man met de witte kousen en het goudkleurige aureool rond zijn hoofd. Achter de rennende bruine hond staat hij nog een keer, in een kraam, weer met een goudkleurig aureool. Het verhaal vertelt dat Franciscus, de zoon van een lakenhandelaar, na zijn bekering tot het christendom de lakens van zijn vader aan de armen ging schenken. Dat gebeurt hier op de voorgrond. We zien bedelaars en kreupelen rond Franciscus, die een van de beschermheiligen van de lakenhandelaren werd.

De Moriaan in 's-Hertogenbosch, Henk Monster, 2015 Wikimedia Commons

Opdracht
Bekijk het schilderij *De Lakenmarkt*.
Zet de nummers van de afbeelding
bij de juiste omschrijving.

De Lakenmarkt van 's-Hertogenbosch, anoniem, olieverf op paneel, ca. 1530, Het Noordbrabants Museum

Het antwoord van boven naar beneden is:
3 - 6 - 5 - 7 - 2 - 1 - 4

Wist u dat... *De Lakenmarkt* één van de oudste stadsgezichten is die in de Nederlanden bewaard zijn gebleven? Het gebouw op de foto is terug te vinden in het schilderij. Kunt u het vinden? Dit gebouw wordt De Moriaan genoemd en is het oudste bakstenen huis van Nederland!

Huizen van kooplui en ambachtslieden met uitgestalde koopwaar onder de luifels

Marktkramen van de lakenhandelaren

Waterput

Schandpaal waaraan gestraften te kijk werden gezet

Botermarkt

Eiermarkt

Armen krijgen stof van Franciscus, de beschermheilige van de lakenwevers

Cobra Museum
voor Moderne Kunst

De
Museum
Fabriek

Drents
Museum

FRI
ESM
USE
UM

HERMITAGE
St Petersburg > Amsterdam

KUNSTMUSEUM
DEN HAAG

het
noordbrabants
museum

joods
cultureel
kwartier

Kröller
Müller

Mh
Mauritshuis

museum
boijmans
van
beuningen

NEDERLANDS
OPENLUCHT
MUSEUM

RIJKS MUSEUM

Van
Gogh
Museum
Amsterdam

ZEEUWS
MUSEUM

ZUIDERZEE
MUSEUM

Colofon
©2021
Museum Plus Bus
www.museumplusbus.nl

Facebook: @museumplusbus
Twitter: @museumplusbus
Instagram: @museumplusbus

Met teksten, beeld en medewerking van:
Cobra Museum voor Moderne Kunst, De Museumfabriek, Drents Museum, Fries Museum, Hermitage Amsterdam, Kunstmuseum Den Haag, Het Noordbrabants Museum, Joods Historisch Museum, Kröller-Müller Museum, Mauritshuis, Museum Boijmans Van Beuningen, Nederlands Openluchtmuseum, Rijksmuseum, Van Gogh Museum, Zeeuws Museum, Zuiderzeemuseum en VriendenLoterij

Overige tekst en redactie:
Elise van Schaik
Pauline Kintz

Ontwerp:
Studio Berry Slok

Fotografie en beeld:
Milagro Elstak, Maarten Kools, Sas Illustraties

De Museum Plus Bus heeft niet alle fotografen en geportretteerden kunnen achterhalen. Herkent u zich als maker? Neem dan contact met ons op.

Partner:
VRIENDENLOTERIJ
- SINDS 1989 -

Wilt u meer informatie over het lenen van de tentoonstelling 'Topstukken on Tour'? Neem dan contact op met Dieuwertje Tromp, coördinator van het projectbureau van de Museum Plus Bus: info@museumplusbus.nl

De verspreiding van deze magazines gebeurt door groepen van de Zonnebloem, Ouderenbonden, verzorgingshuizen, Vier het Leven en vele anderen. Mocht u hier geen interesse in hebben dan kunt u dat aangeven bij uw bezorger. Bent u enthousiast en nog niet uitgelezen? Dan kunt u op de website van de Museum Plus Bus de vorige edities van het magazine Totzo! vinden. Ook staan er leuke online initiatieven, zoals filmpjes, opdrachten, kleurplaten en rondleidingen door musea. Kijk hiervoor op www.museumplusbus.nl

Met dank aan de bewoners van De Horstenburgh voor hun toestemming om de foto's te mogen publiceren.

Topstukken on Tour

Wij brengen replica's
van kunstwerken naar
de woonzorgcentra!

Kijk voor meer info op
topstukkenontour.nl

Cobra Museum voor Moderne Kunst
De Museumfabriek
Drents Museum
Fries Museum
Hermitage Amsterdam
Kunstmuseum Den Haag
Het Noordbrabants Museum
Joods Historisch Museum
Kröller-Müller Museum
Mauritshuis
Museum Boijmans van Beuningen
Nederlands Openluchtmuseum
Rijksmuseum
Van Gogh Museum
Zeeuws Museum
Zuiderzeemuseum

Museum Plus Bus